

KÜRESEL ADALET ARAYIŞINDA BM'NİN TRANSATLANTİK KÖLE TİCARETİ KARARI

Transatlantik köle ticareti, Portekiz gemilerinin Batı Afrika kıyılarına doğru yelken açtığı on beşinci yüzyılın ortalarında başlamıştır. İlk amaç altın ve baharat ticareti yapmak olmuştur. Ancak denizciler yerel insanı çok daha değerli bir meta olarak görmüştür. Zamanla, erkek ve kadın ticareti diğer ticaretin yerini almış ve varış noktaları Avrupa'dan Amerika'ya kaymıştır. Transatlantik köle ticareti döneminde Batılı sömürgeci devletler, modern dünya tarihinin en kitlesel ve sistematik zorla yerinden etme süreciyle milyonlarca Afrikalı, “Orta Geçiş” olarak bilinen Atlantik yolculuğu sırasında son derece insanlık dışı koşullarda gemilere zincirlenerek Amerika kıtasına taşınmış; açlık, hastalık, şiddet ve kötü muamele nedeniyle yüz binlercesi—hatta bazı tahminlere göre milyonlarcası—yolda hayatını kaybetmiştir. Batılı güçlerin, özellikle Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın, söz konusu köle ticareti döneminde yaklaşık 25–30 milyon kişiyi Atlas Okyanusu'nun öteki kıyısına götürdüğü tahmin edilmektedir.

Transatlantik köle ticaretini önceki kölelik biçimlerinden ayıran temel unsur, onun ırksallaştırılmış, kalıtsal ve küresel kapitalist üretim sistemine entegre edilmiş bir yapı arz etmesidir. Afrikalıların sistematik biçimde “ırk” temelinde köleleştirilmesi, köleliğin dört yüzyıl boyunca nesiller arası miras olarak aktarılması ve bu emeğin plantasyon ekonomilerinde kitlesel ölçekte kullanılması, bu ticareti tarihsel olarak benzersiz kılmıştır. Zira dönemin uluslararası hukuk sisteminde, 1660'larda köleliğin yasallaşmasının ardından, Afrika'dan getirilen insanlar yavaş yavaş Avrupa'dan gelen sözleşmeli işçilerin yerini alarak plantasyon iş gücünün ana kaynağı hâline gelmiştir. Ortaya çıkan sistem, haritada bakıldığında kabaca bir üçgen şeklini oluşturduğu için “üçgen ticaret” olarak bilinmektedir. İlk aşamada Avrupa'da üretilen mallar Afrika kıyısındaki limanlara taşınmış, burada bu mallar insanlarla takas edilmiştir. Köleleştirilmiş insanların Transatlantik köle ticareti kapsamında Atlantik Okyanusu üzerinden taşınması, üçgen ticaretin ikinci aşamasını oluşturmuştur. Amerika'da üretilen tarım ürünlerinin Avrupa'ya sevkiyatı ise üçgen ticaretin üçüncü ayağını meydana getirmiştir. Bu nedenle, insanlık tarihinde farklı coğrafyalarda köle ticareti örnekleri bulunsa da hiçbiri Transatlantik köle ticaretinin ulaştığı ölçek, süreklilik ve kurumsallaşma düzeyine erişmemiştir.

Öte yandan, söz konusu köle ticareti Afrika’da yıkıcı etkiler yaratmıştır. Avrupalı köle tüccarları genellikle yaşlı, engelli veya başka türlü bağımlı kişileri geride bırakmıştır; çünkü bu grupların yerel toplumlarının ekonomik yapısına katkısının sınırlı olduğu düşünülmüştür. Buna karşılık, Afrika’da esir alınan insanların büyük bir bölümünü çocuk doğurma çağındaki kadınlar ile normalde aile kurmaya başlayacak genç erkekler oluşturmuştur; çünkü bu gruplar sömürgeci devletler için bir insani sermaye ve iş gücü olarak görülmüştür. Nitekim bu durum, Afrika kıtasında nüfus azalmasına yol açmış ve sürekli esaret korkusu ile birlikte yerelde ekonomik ve tarımsal kalkınmayı neredeyse imkânsız hâle getirmiştir. Transatlantik köle ticaretinin insan kaçakçılığı niteliğindeki acımasızlığı ve bunun sonucunda ortaya çıkan çok sayıda ölüm, zamanla ticarete karşı iyi örgütlenmiş bir muhalefeti tetiklemiştir. Bu bağlamda, 19. yüzyılda kölelik karşıtı hareketlerin güçlenmesiyle birlikte birçok ülkede kölelik resmen yasaklanmış olsa da bu sistemin Afrika kıtası üzerindeki demografik kayıpları, toplumsal kırılmaları ve ekonomik bağımlılık ilişkileri günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Ayrıca BM’nin 25 Mart tarihli kararında konuya ilişkin şu sözlere yer verilmiştir: *“Köleliğin ve transatlantik köle ticaretinin sonuçları, günümüzde yapısal ırkçılık, ırksal eşitsizlikler, az gelişmişlik, dışlanma ve sosyoekonomik farklılıklar şeklinde varlığını sürdürmekte olup, bu durum dünya genelinde Afrikalıları ve Afrika kökenli insanları etkilemektedir”*. Bu tarihsel miras nedeniyle Afrika ve Karayip ülkeleri başta olmak üzere Afrika Birliği ve Afrika diasporası, Transatlantik köle ticaretinin insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak tanınması ve bu suçun sonuçlarıyla yüzleşilmesi yönünde uluslararası düzeyde giderek daha güçlü talepler dile getirmektedir.

Sürecinin Tarihsel Arka Planı ve Accra Girişimi

BM kararını yalnızca 25 Mart 2026’daki oylama olarak okumak eksik kalır. Zira bu adımın temel kaynağı, yaklaşık 125 yıllık Pan-Afrikanizm hareketinin öne çıkan taleplerinden biri olarak değerlendirilmelidir; nitekim söz konusu konu, hareketin 2025 yılında Lomé’de gerçekleştirilen 9. Kongresi kapsamında da ele alınmıştır. Ayrıca bu adım, 2023’ten itibaren hızlanan Afrika–Karayipler tazminat diplomasisinin bir sonucu olarak da görülebilir. Bu bağlamda Temmuz 2023’te Bridgetown’da Afrika Birliği ve Karayip ülkelerinin kurumları ortak bir tazminat kampanyası başlatmıştır. Kasım 2023’te ise Accra’daki Afrika Birliği konferansı Afrikalı diaspora aktörlerin ortak bir eylem planı üretme arayışına girmiştir.

Bunun yanında, Şubat 2025'teki Afrika Birliği Konferansı, Togo Cumhuriyeti'nin heyetinin girişimiyle Afrikalıların köleleştirilmesini insanlığa karşı suç olarak sınıflandıran bir karar kabul etmiştir. Ayrıca, Şubat 2026'daki Afrika Birliği Zirvesi de transatlantik kölelik, sömürgecilik ve Apartheid için tazminat ödenmesini öncelikli gündem maddeleri arasına dâhil etme kararı almıştır. Bu farklı adımlarla süreç “küresel” bir ağa dayanarak siyasi bir programa dönüşmüştür.

Bununla birlikte Transatlantik köle ticareti sadece tarihsel bir suç değildir. Günümüz eşitsizliklerini besleyen yapısal bir miras bırakmıştır. Bu anlamda 2024'te BM Genel Sekreteri António Guterres, köle ticaretinin günümüzde sistemik ırkçılık ve dışlanma ürettiğini vurgulamış ve 2026'da da benzer şekilde, “gerçeği unutturmama” ve “onarım” çağrısı yapmıştır. Bu ifadeler, kararın ahlaki zeminini güçlendirmekle birlikte tartışma artık yalnızca geçmişte ne olduğuna değil, o geçmişin bugünkü kurumları nasıl şekillendirdiğine kaymıştır. Bu durum ise Afrika'nın küresel adaletsizliğe karşıt pozisyonunu güçlendiren bir argüman haline gelmiştir. Öte yandan, bu süreçte Gana'nın rolü de belirleyici olmuştur. Gana Cumhurbaşkanı John Dramani Mahama'nın, 2025'te BM 80. Genel Kurulunda, Transatlantik köle ticaretini “insanlığa karşı işlenmiş en büyük suç” olarak resmen tanınması ve Afrika'ya tazminat ödenmesi gerektiğini vurgulamıştır. 2026'da Addis Ababa'da düzenlenen 39. Afrika Birliği (AfB) Zirvesi'nde ise Mahama, karar tasarısı hazırlayacaklarını belirtmiş ve tüm üye ülkelerin bu tasarıya destek vermesi çağrısında bulunmuştur. Üstelik Gana, 12 Mart 2026 tarihinde BM'ye, Transatlantik köle ticaretinin “insanlık tarihinin en ağır suçu” olarak tanınması talebini içeren bir karar tasarısı sunmuştur. Dolayısıyla 2026'daki bu kararın BM'deki süreci de merak edilmiştir.

BM'de Kararın Alınma Süreci ve Oylama Dinamikleri

25 Mart 2026'da BM Genel Kurulu, 193 üyeli yapıda 123 “evet”, 3 “hayır” ve 52 çekimser oyla kararı kabul etmiştir. Karşı oylar Arjantin, İsrail ve ABD'den gelmiş, Birleşik Krallık ile Avrupa Birliği'nin tüm üyeleri çekimser kalmıştır. Hiç şüphesiz, Avrupa ülkelerinin karşı çıkması, çoğu söz konusu ticaretin faileri olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak BM'de alınan karar bağlayıcı olmasa da Genel Kurul kararları dünya kamuoyunun yönünü ve norm üretimini yansıttığı için siyaseten güçlü bir mesaj taşımaktadır.

Ayrıca, oylama dinamikleri küresel Güney ile Batı merkezli Kuzey bloğu arasında küresel adalete bakış açısından belirgin farklılıklar bulunduğunu ortaya koymakta ve uluslararası sistemin adil bir düzen olmadığı yönündeki eleştirileri güçlendirmektedir. Öte yandan, kararın içeriği de sembolik bir tanımın ötesine geçmektedir; çünkü metin, transatlantik köle ticaretini “insanlığa karşı en ağır suç” olarak nitelendirmektedir. Nitekim bu durum, fail devletlerin özür, tazminat, iade, tekrarlanmama garantileri ve ırkçılıkla mücadele için diyaloga çağrıldığına işaret etmektedir. Bunun yanında, söz konusu tarihten kalan eserler, anıtlar, müze parçaları, belgeler ve arşivlerin kaynak ülkelere ücretsiz ve gecikmeksizin iadesi tartışmanın merkezi haline gelebilir.

Muhalefetin argümanı ise iki eksende toplanabilir. İlki, ABD, İsrail ve Arjantin’in, geçmişteki eylemler için günümüz devletlerinin hukuken sorumlu tutulamayacağını ve uluslararası hukukta o dönem için tanınmayan bir eylem nedeniyle geriye dönük tazminat hakkı kurulamayacağını savunmasıdır. Diğeri ise, İngiltere ve AB üyeleri, başta Fransa olmak üzere, kararın tarihsel olayları tek yanlı yorumladığını ve uluslararası hukukun geriye yürütülmesi riskini taşıdığını ileri sürmüştür. Nitekim muhalefetin sadece Batılı güçlerden oluşması, bu aktörlerin küresel adalet anlayışını yeterince benimsemediklerini, hatta buna mesafeli yaklaştıklarını göstermektedir. Bu durum, hafıza meseleleri ve sömürgeci geçmişin mirası etrafındaki süregelen gerilimleri yansıtmaktadır. Bununla birlikte, köle ticareti ve köleliğin tarihi üzerine yapılan bilimsel, eğitimsel ve kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarının devam etmesini engellemektedir. Ayrıca muhalefetin itirazları, kararın ahlaki meşruiyetini zayıflatmaktan ziyade, onun gelecekte hukuki bir mekanizmaya dönüşmesinin ne kadar güç olduğunu ortaya koymaktadır. Buradan hareketle, kararın yansımaları ve olası sonuçları da ilerleyen yıllarda tartışma konusu olacağını anlaşılmaktadır.

BM’nin 25 Mart Kararının Olası Etkileri

Gana Cumhurbaşkanı John Dramani Mahama’nın oylama öncesinde kullandığı “unutmaya karşı bir güvence” ifadesi, kararın hukuki olmasa da normatif bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Nitekim kısa vadede kararın en önemli sonucu, tazminat konusunu BM ana salonunda tartışılmaz bir “kenar mesele” olmaktan çıkarıp küresel gündemin merkezine taşımasıdır.

Başka bir deyişle, bu metin hemen para transferi yaratmasa bile özür, arşiv iadesi, müze eserlerinin geri verilmesi, eğitim fonları ve kurumsal tanıma gibi adımlar için yeni bir baskı zemini oluşturabilecektir. Orta vadede en güçlü olasılık, Afrika Birliği üyeleri ve Karayip ülkelerinin özel bir BM tazminat mahkemesi kurma yönündeki çabalarının artmasıdır. Bu yüzden karar, tek başına bir son değil; kurumsal müzakere, uzman komisyonları ve muhtemel bölgesel koalisyonlar için bir açılış hamlesi olarak okunabilir.

Uzun vadede ise üç senaryo öne çıkmaktadır. Birincisi, karar sembolik ama sürekli bir norm etkisi yaratabilir. Bu anlamda, devletleri özür ve kültürel iade konusunda daha görünür biçimde konuşmaya zorlayabilir. İkincisi, sınırlı ama somut kazanımlar sağlanabilir. Bu çerçevede karar, ilgili devletler arasında eğitim, müze iş birliği, arşiv iadesi ve diaspora programları üzerinden bu pratiklerin yaygınlaşmasını sağlayabilir. Üçüncüsü ise karar, hukuki bir tikanıklığı ortaya koymaktadır. Bu minvalde, söz konusu köle faillerin geriye dönük sorumluluk ve tazminat konusundaki direnci, tam anlamıyla bir mali tazminat mekanizmasını zayıflatabilir. Bu nedenle, kararın gerçek etkisinin para ödemesinden çok, tarih anlatısını, diplomatik dili ve kültürel iade rejimini değiştirme kapasitesinde yatmakta olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, BM'nin 25 Mart 2026 tarihli kararı, yalnızca geçmişe yönelik bir değerlendirme olmanın ötesinde, uluslararası düzenin hafıza, adalet ve onarım ekseninde yeniden ele alınmasına işaret eden önemli bir dönüm noktasıdır. Bu karar, Transatlantik köle ticaretinin yol açtığı tarihsel adaletsizlikleri görünür kılarak, küresel eşitsizlik tartışmalarını daha sistematik bir çerçeveye taşımaktadır. Dolayısıyla mesele, sadece geçmişin tanınması değil, bu geçmişin günümüze uzanan etkilerinin de değerlendirilmesidir. Bu nedenle karar, uluslararası toplumun adalet anlayışını yeniden şekillendirme potansiyeli taşımaktadır. Artık asıl mesele, devletlerin bu kararı yalnızca sembolik bir metin olarak bırakıp bırakmayacağı değil, onu özür, tazminat, iade ve eğitim gibi somut adımlara dönüştürüp dönüştüremeyeceğidir.

Yazar Hakkında

Younoussa K. BOUBE Benin'deki Les Cours Sonu Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2022 yılında mezun oldu. 2023 yılında Türkiye Bursları'nı kazanarak İnönü Üniversitesi'ne geldi. Bir yıllık Türkçe eğitiminin ardından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde yüksek lisans yapmaya başladı. 2025 yaz döneminde Afrika Vakfı'nda staj yaptı halihazırda Afrika Vakfında Araştırmacı Asistanı olarak çalışmaktadır.

Kaynakça

Britannica, Transatlantic Slave Trade Causes and Effects. <https://www.britannica.com/summary/Transatlantic-Slave-Trade-Causes-and-Effects>.

Ira Berlin, (2025). Historical Context: Facts About the Slave Trade and Slavery. *The Gilder Lehrman Institute of American History*. <https://www.gilderlehrman.org/essays/historical-context/facts-about-slave-trade-slavery>.

Pieter Cornelis Emmer (2008). L'Afrique et l'Impact de la Traite Atlantique. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Sayı 52, 5-17, <https://shs.cairn.info/revue-d-histoire-moderne-et-contemporaine-2005-5-page-5?lang=fr>,

Yasser Arafat Atul, Marie-Jeanne Atul Nyota & Naomie Muya wa Muya (2024) La Traite Négrière Transatlantique Du 15ème Au 19ème Siècle. *Le Carrefour Congolais*. 9(2). 63-76,

https://www.researchgate.net/publication/386263344_La_traite_negriere_transatlantique_du_15eme_au_19eme_siecle, .

Brasseur, P. (1998). De l'abolition de l'esclavage à la colonisation de l'Afrique. *Mémoire Spiritaine*, 7 (7). Retrieved from <https://dsc.duq.edu/memoire-spiritaine/vol7/iss7/8>.

Jean-Michel Deveau. La traite négrière : problèmes et débats. *Revue historique des Mascareignes*, 2000, Contributions à l'histoire de l'esclavage, 02, pp.7-16. hal-03454026.

UNESCO. (1978). The African slave trade from the fifteenth to the nineteenth century: reports and papers of the meeting of experts organized by UNESCO at Port-au-Prince, Haiti, 31 January to 4 February 1978. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000038840>,

UN, Commémoration de l'abolition de l'esclavage et de la traite transatlantique des esclaves, [Résolution de l'ONU](#)

UA, Plaidier pour la justice par le biais des réparations, <https://au.int/fr/pressreleases/20260325/commemoration-journee-internationale-du-souvenir-des-victimes-de-lesclavage>,

The Guardian <https://www.theguardian.com/news/2026/mar/25/un-votes-slave-trade-gravest-crime-against-humanity-reparatory-justice>.

AA. Gana'dan transatlantik köle ticareti için "tarihsel adalet" hamlesi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ganadan-transatlantik-kole-ticareti-icin-tarihsel-adalet-hamlesi/3878442>.

AA. Batı'nın karanlık tarihi mirası, Afrika'da köle ticareti, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/batinin-karanlik-tarihi>,